



Maria DANILOV

ASTRA ÎN BASARABIA ȘI MIȘCAREA CLERULUI (1924-1927). REINVENTARIEREA SURSELOR

Cercetarea fenomenului cultural al *Astrei* în Basarabia – una dintre cele mai importante instituții culturale pentru „înaintarea culturii poporului român” – ne oferă în plan cultural o dimensiune unică a societății românești din perioada interbelică: marea armată de intelectuali de la sate cu susținerea celor din centru – fie de la Chișinău, Zalău, Cluj sau București, era pusă în slujba nobilă de propagare și implementare a unor idealuri naționale.

Este cunoscut faptul că inițiatorul fondării *Astrei* în Basarabia a fost arhiepiscopul Gurie Grosu. În finalul discursului de omagiu, ținut la 31 august 1924, la Cîmpeni, în cadrul serbării dedicate comemorării a 100 de ani de la nașterea lui Avram Iancu¹, prelatul basarabean enunța un îndemn foarte clar către frații ardeleni: să vină Societatea culturală „Astra” în Basarabia, dar să aducă „mai multă cultură și mai puțină politică”. Dincolo de contextul istoric al epocii care a marcat această inițiativă, este firesc să ne întrebăm cum s-a realizat indemnul arhiepiscopului Gurie Grosu?

Anii 1924-1927 pot fi considerați drept o etapă de inițiere și organizare a societății². Această etapă este marcată de personalitatea lui Onisifor Ghibu, care la insistența lui Octavian Goga va fi desemnat drept „persoană avizată în Basarabia”, care timp de un an de zile va avea misiunea să pună bazele noului despărțământ în Basarabia³. Vasile Goldiș, președintele „Astrei”, în adresa din 25 ianuarie 1925, îl ruga pe Onisifor Ghibu să primească „sarcina grea, dar frumoasă” de a organiza despărțământele Asociațiunii în Basarabia și a întreprinde o propagandă culturală în ținut. Deși Onisifor Ghibu, din varii motive, n-a reușit să vină imediat în Basarabia, prezența acestuia deja era anunțată printr-un plan, o programă, de fapt, cu privire „la ceea ce trebuia întreprins pentru îndreptarea stărilor de lucruri nemulțumitoare din acea parte a Țării care se numea Basarabia” – articol publicat în ianuarie 1925 în revista clerului basarabean⁴.

Astra basarabeană, ca structură și organizare, o va reproduce întocmai pe cea ardeleană. Conform hotărârii adunării generale a asociației (12-14 septem-

brie 1926, Zalău) s-au stabilit cele zece secții „literare și științifice” sub ale căror auspicii urma să se desfășoare activitatea *Astrei* basarabene. Secțiile (literară și filozofică, artistică, istorică, geografică și etnografică, științe juridice, științele naturii, medicală, școlară, socială și economică, tehnică) s-au constituit timp de o lună – între 10 noiembrie și 10 decembrie 1926⁵.

La apelul I.P.S. Arhiepiscopului Gurie, cei dinții au fost convocați în ședința *Astrei* basarabene reprezentanții clerului din Chișinău. După cum consemna evenimentul „România Nouă” (din 11 decembrie 1926), în sala de Conferințe a Casei Eparhiale s-au întrunit „vreo 50 de preoți care au ascultat cu luare aminte expunerea conducătorilor *Astrei* basarabene, înscriindu-se la sfârșit ca membri ai acesteia”⁶. Arhiepiscopul Gurie s-a adresat către cler cu următoarele cuvinte: „V-am chemat să veniți, ca prin graiul domnilor conducători să-i cunoașteți scopurile nobile și s-o sprijiniți. Făcînd aceasta, lucrați nu numai în interesul poporului pe care-l păstoriți, ci și în interesul țării”. Memorabilă, în acest sens, a fost cuvîntarea de salut a lui Onisifor Ghibu, comisarul *Astrei* basarabene, pe care o redăm în întregime:

„Este un adevăr aproape banal că valoarea unui popor nu se judecă după numărul indivizilor care îl compune, nici după întinderea pămîntului pe care trăiesc, ci după însușirile ce le are, după operele care le-a creat și le-a lăsat posterității.

Fiecare popor trebuie să studieze această experiență a istoriei pentru a se conforma ei. Și acest lucru trebuie să-l facem și noi, românii. Pînă acum noi n-am putut avea opere și instituții atît de multe, pe cît de alese sunt interesele noastre. Istoria ne-a rezervat un punct geografic primejdios, căci am fost în calea popoarelor năvălitoare, care ne-au oprimat, și este o minune că am rezistat și putem zice că am înviat din propria cenușă. Ne aflăm acum în clipă istorică, de aceea trebuie să ne dăm seama cine suntem, cît valorăm și ce trebuie să fim.

Poporul nostru are superioritatea însușirilor sufletești, dovadă sunt contribuțiile ce le dăm ca popor universal. În vechiul Regat, unde existau libertăți, s-au

creat instituții valoroase. În Transilvania asemenea instituții au dat roade bogate. Chiar și în Basarabia stăpînită de Imperiul țarist s-au creat instituții de progres național.

Una dintre aceste societăți în Transilvania este Societatea Culturală *Astra*, înființată acum 65 de ani – cu cinci ani înainte de înființarea Academiei Române. *Astra* a căutat să afirme scopuri mari, să organizeze forțele poporului român, să întărească sufletul național, să îmbrățișeze toate posibilitățile ce duc spre întărirea neamului. La înființarea ei a căutat, mai întâi, ca poporul român să-și cunoască firea cu ajutorul limbii și literaturii, piloni ai latinității. A studiat gramatica, ortografia și alfabetul, ca poporul să-și poată cunoaște originea de o mie de ani.

Astra ardeleană a avut la temelie ei trei idei mari: ideea de solidaritate – mai presus decît frămîntările confesionale și politice; ideea națională – mai presus decît granițele de stat, și concepția idealistă – «La luptă pentru progres». Solidaritatea națională în Transilvania a sfîșiată prin schimbarea religiei, care a împărțit poporul din Ardeal în tabăra ortodocșilor și greco-catolicilor. *Astra* a avut meritul de a uni pe fiii aceluiși popor prin cultură.

Pe 10 mai 1861, în Seminarul Ortodox de la Sibiu s-au pus bazele *Astrei* sub președinția Mitropolitului din Sibiu, Șaguna, și celui de la Blaj, Alexandru Șuluțiu, s-a refăcut solidaritatea națională, care a rămas neștirbită pînă azi. Nimeni altcineva n-ar fi putut face această minune. Intelectualii români, indiferent de credință, s-au unit. *Astra* are 150 de filiale, fiecare avînd, la rîndul lor, cercuri. Nu există sat fără slujitori ai *Astrei*. A mai făcut biblioteci și publicații sistematice lunare, pe care le primește fiecare membru al ei. De asemenea a organizat cicluri de conferințe în orașe și sate, susținute de conferențieri locali, care au lucrat sistematic. Acestea sunt instituții de luminare a poporului. De 57 de ani *Astra* scoate regulat cea mai veche revistă, «Transilvania», în care se publică studii însemnate asupra cunoașterii istoriei. Comparați Transilvania și Basarabia și veți vedea lacunele mari (cea din urmă se explică prin faptul că nu-și cunoaște istoria). O altă operă mare – *Enciclopedia Română*, în trei mari volume publicate între 1900-1905. *Astra* are 10 secții literar-științifice. Cele mai preferate pentru popor sunt secțiile «economice» și de «medicină». Sunt editate cărți de propagandă economică pentru popor.

Cred că *Astra*, care are un trecut atît de mare în Transilvania și este menită să aibă un mare viitor în Basarabia. Basarabenii sunt dornici de cultură. Sunt convins că intelectualii basarabeni vor intra cu însu-

flețire în rîndurile *Astra*, garantînd prin aceasta biruința luminii asupra întunericului⁷.

Ștefan Ciobanu, secretarul general al *Astrei* basarabene, în mesajul de salut a pus în evidență faptul că ideea „de a chema pe preoți în cadrul *Astrei* este foarte fericită, pentru că preoțimea are o influență mare asupra poporului, putîndu-l îndruma”. Cum Biserica și preoții „dintotdeauna au creat școli, tipografii și instituții, aceasta trebuie să-și reia locul cuvenit în activitatea *Astrei*”⁸. De asemenea, Pan Halippa, președintele Secțiunii literare, a lansat un apel incitant către clerul basarabean, ca acesta „să smulgă focul sacru din scripturile sfinte și să-l propovăduiască [...], să propage cultura națională și comorile ce zac neștiute în cîntecele populare, istorioare și povești”⁹. Pe aceeași linie de gîndire se înscriu și ideile exprimate de Anastasia Dicescu, președintele Secțiunii artistice, care amintea despre marile servicii pe care le-ar putea aduce *Astra* în valorificarea folclorului basarabean.

Leon Boga (secretar al Secției etnografice) face o comparație între activitatea fostei instituții de Zemstvă (1865-1918) și cea a despărțămintelor *Astrei*, stăruind asupra elaborării *Dicționarului geografic pe județe*, la care neapărat era nevoie de sprijinul clerului din parohii.

Conducătorul acestei inițiative culturale (întrunirea clerului basarabean), arhiepiscopul Gurie (deținea funcția de președinte al Secției istorice), în cuvîntul de încheiere adresat clerului basarabean, sublinia faptul că „preoții pot face mari servicii neamului – pot strînge documente, acele letopisețe ce se găsesc pe lîngă fiecare biserică”. Clerul basarabean, angajat în munca de apostolat în domeniul culturii, trebuie să fie convins „de marele folos pe care poporul îl poate aștepta de la *Astra*”. Arhiepiscopul Gurie lansa un apel către preoțimea basarabeană să se înscrie activ în rîndurile *Astrei*¹⁰. Este evident că în sprijinirea mișcării astriste în Basarabia se miza în mod deosebit pe latura patriotică a conștiinței identitare a românilor basarabeni. Pentru că Marea Unire a anului 1918 a însemnat neîndoielnic și deschiderea unor noi perspective pentru mișcarea culturală românească din această latură a Țării. Așa s-a înghebat cu șanse de trăinicie o „academie militantă” – *Astra* în Basarabia.

Note:

1. Festivitățile consacrate memoriei lui Avram Iancu au avut loc între 30 august și 2 septembrie 1924, la Vidra, Țebea și Cîmpeni (jud. Alba).

2. Etapa a doua, delimitată cronologic între anii 1927 și

1935, se caracterizează prin eforturile de consolidare a asociației și desfășurarea activităților propriu-zise, fiind ghidată de Ioan Pelivan.

3. Octavian Goga considera că O. Ghibu era „un bun cunoscător al situației din Basarabia” și avea „întinse legături cu conducătorii basarabeni” încă din anul 1917.

4. Onisitor Ghibu, *Un cuvînt către românii din Basarabia*, în „Luminătorul”, nr. 7, 1925, p. 10-20.

5. Demn de reținut că primele despărțăminte „neoficiale” ale *Astreii* basarabene au luat ființă ceva mai devreme: la 1 ianuarie 1924 în cadrul Regimentului 30 Infanterie „Matei Basarab”, Cetatea Albă, și la 8 iulie 1924 la Cetatea Albă. Aceste inițiative locale, alături de apelul arhimandritului Gurie Grosu, au întărit convingerea comitetului central al „Astreii” cu privire la necesitatea extinderii societății dincolo de Prut.

6. *Problema basarabeană și Astra*, în „România Nouă”, nr. 160 din 11 decembrie, Chișinău, 1926, p. 2.

7. *Problema basarabeană și Astra*, în „România Nouă”, nr. 160 din 11 decembrie, Chișinău, 1926, p. 2-3.

8. *Problema basarabeană și Astra...*, p. 3.

9. *Ibidem*, p. 3; vezi *Onisifor Ghibu, Unirea românească și chestiunea Basarabiei*. Studii și eseuri prezentate cu prilejul „Zilelor Onisifor Ghibu”, Chișinău, 1992-1995. București: „Fiat lux”, 1995, p. 15-23, 153-176.

10. *Problema basarabeană și Astra...*, p. 3.



Onisifor Ghibu



Sanda TOMA

DECALOGUL ROMÂNULUI

1. Române... nu uita că ești român;
2. Ai grijă de mâna care-ți împlinește gândul... nu lovi cu ea... mângâie și ajută fratele, ce se numește tot „om”;
3. Nu uita românii de ieri... ai grijă de ziua de azi să le fie viața bună și celor de azi – copiii noștri;
4. Pământul e un necuprins... oriunde ești nu-ți uita casa părintească și cărarea pe care ai învățat să mergi;
5. Dacă ai ajuns peste mări și țări, socotește orice om un frate, dar mai ales pe cel ce-ți vorbește în limba ta;
6. Gândește ce înseamnă familie, vecin, națiune... Ai grijă să fii aproape de copiii tăi – românul ce va decide mâine la ziua noastră;
7. Nu socoti prieten pe cel ce nu-l poți respecta. Apropie-te și înfrățește-te cu cel bun și cinstit, îmbogățind binele și adevărul;
8. Gândește pe verticala binelui când ești copil... tânăr... și în toamna vieții. De fiecare dată vei înțelege mai mult... mai frumos... mai bine;
9. Române... să crezi mereu în bine și să fii optimist. Teama și gândul rău îți împovărează sufletul și așa te cuprinde deznădejdea;
10. Vorbește cu tine... cu sufletul tău, așa vei gândi și vei găsi drumul drept al zilei... al vieții.